

Príklady z praxe

Kultúrno-edukatívny priestor jedinečného múzea spájajúci minulosť s prítomnosťou

Štefánia Petreková

Abstrakt: Príspevok bude reflektovať kultúrnu pamäť v ponímaní a vnímaní vzdelávania zdravotne postihnutých so zreteľom na unikátnosť využívania špeciálnych učebných pomôcok. Dôraz kladieme na dôležitosť v zachovaní originálov historických učebných pomôcok, spájanie histórie a súčasnosti s cieľom dominancie interaktivity, zážitku a priestoru pre dialóg. Múzeum špeciálneho školstva predstavíme ako priestor pre všetkých bez rozdielu veku, vzdelania, náboženstva či farby pleti. Vytvárame v ňom priestor na socializáciu detského návštevníka v múzeu, zdravotne postihnutého nevynímajúc. Inklúzia, integrácia, socializácia a edukácia sú v našom múzeu samozrejmosťou.

Kľúčové slová: vzdelávanie – nevidiaci – zážitok – história špeciálneho školstva – interaktívna expozícia.

Cultural and educational space of a unique museum connecting the past with the present

Abstract: Cultural memory in the perception of education of the disabled with regard to the uniqueness of the use of special teaching aids. The importance of preserving the originals of historical teaching aids, connecting history and the present with the aim of dominating interactivity, experience and space for dialogue. The museum, as a space for everyone, regardless of age, education, religion or skin color. Creating a space for the socialization of a child visitor in the museum, including the disabled. Inclusion, integration, socialization and education in the museum. We are the best cultural and educational facility of the Prešov Region in 2019.

Key words: education – blind – experience – history of special education – interactive exposition.

1. LEVOČA – MESTO S KRÁĽOVSKOU HISTÓRIOU, ALE I MESTO NEVIDIACICH

Levoča, to nie je iba história kráľovského mesta, unikátneho diela Majstra Pavla, či mesto od r. 2009 zapísané v zozname svetového kultúrneho dedičstva UNESCO.

Levoča je od začiatku 20. storočia aj mekkou nevidiakov, centrom, domovom, ale najmä mestom histórie edukácie vo vzťahu k zrakovo postihnutým. V Levoči vznikla komplexná sieť inštitúcií pre starostlivosť o nevidiakov a slabozrakých.

Za historický prelomový medzník v dejinách slovenskej starostlivosti o zrakovo postihnutých sa všeobecne aj v odborných kruhoch považuje dátum 1. 5. 1922 – oficiálny dátum otvorenia prvého slovenského slepeckého ústavu v Levoči. Dovtedy na Slovensku neexistovala špecializovaná inštitúcia zaoberajúca sa nevidiacimi a slabozrakými školopovinnými deťmi.

V tomto období pôsobil v Prešove *Súkromný maďarský remeselný ústav pre slepcov* (1913 – 1923) s 3-ročnou učebnou dobou. Neskôršie oslepnutí mladiství a dospelí mužského pohlavia sa venovali prevažne košíkárstvu. V r. 1923 bol ústav presťahovaný do Levoče, zmenil názov na *Súkromný mužský dielenský ústav* (1923 – 1937). 3- až 4-ročná učebná doba končila tovarišskou skúškou. Chovanci sa učili košíkárstvo, keľárstvo, vpletali stoličky rákosím, vyrábali ryžové metly, štetce, kefy, koše, pletený nábytok, pletené a prútené výrobky pre domácnosť. Dievčatám sa praktická výchova neumožňovala z kapacitných dôvodov. Ústav bol presťahovaný do Báhoňa, kde funguje dodnes pod názvom *Domov sociálnych služieb pre dospelých v Báhoňi* (1938 – doteraz).

Podnet na zriadenie *Československého štátneho ústavu pre slepcov v Levoči* – v starobyľom klenote slovenských miest vzišiel z dohody medzi Ministerstvom školstva a národnej osvety a Ministerstvom sociálnych vecí v Prahe 25. 1. 1922. Po rokovaní rezortov sociálnej starostlivosti a školstva vznikol Československý štátny ústav pre slepcov v Levoči rozdelený na časť školskú, financovanú Ministerstvom školstva, a časť internátnu, spadajúcu do kompetencie Ministerstva sociálnej starostlivosti. Ústav sa usídlil v budove bývalého maďarského dievčenského lýcea v Levoči.

Prvým riaditeľom ústavu bol Adolf Fryc, bývalý správca Deylovho ústavu v Prahe. Až 11. 8. 1923 minister školstva a národnej osvety vymenoval Adolfa Fryca za definitívneho riaditeľa. 1. 5. 1922 nastúpilo z 11 prihlásených detí 9 chovancov – päť dievčat a štyria chlapci vo veku 8 – 15 rokov. Fryc kládol obrovský dôraz nielen na vzdelávanie, ale najmä na rozvoj sociálnych zručností potrebných v bežnom živote. V ďalšom školskom r. 1922/23 prijali ďalších 17 chovancov a v škole sa už vzdelávalo spolu 27 detí v dvoch triedach.

„Chcel by som – neznamenať nič,“ povedala v televíznom dokumente česká herečka Helena Růžicková zvädzajúca obrovský boj s rakovinou, „ale chcem – robiť zázraky“. Prvá generácia špeciálnych pedagógov v levočskom ústave pre slepcov tiež nehovo-

řila v kondicionáli, čo všetko by mohla dosiahnuť, keby... Adolf Fryc, Ján Šoltés, Jozef Vřabel, Viliam Hřabovec, Štefán Novoveský, Anna Linhartová a ďalší si stanovili jasný cieľ a každý deň urobili aspoň krôčik, aby sa k nemu priblížili. Zároveň ich chcenia boli prví nevidiaci a slabozrakí absolventi pripravení do neľahkého obdobia.

Od tých čias bránu prvej školy pre nevidiacich na Slovensku opustili stovky nevidiacich žiakov, následne mnohých úspešných vysokoškolsky vzdelaných ľudí, socializovaných, profesionálne úspešných, zakladajúcich si rodiny a vychovávajúcich ďalšie generácie. Toto je len malé poobhľadnutie sa do histórie začiatkov výchovy a primárneho vzdelávania nevidiacich na Slovensku.

V Levoči, v prvej polovici 20. storočia uzreli svetlo sveta i ďalšie výchovno-vzdelávacie i zamestnávajúce inštitúcie pre zrakovo postihnutých žiakov, adolescentov a neskôr absolventov stredoškolských štúdií.

Povereníctvo školstva a osvety výnosom č. 3965/46-II/4 z 27. 9. 1946 povolilo zriaďiť od 1. 11. 1946 *Štátnu odbornú školu pre slepých v Levoči*. Za prvého riaditeľa bol vymenovaný Štefan Novoveský, s 23-ročnou praxou v oblasti vyučovania nevidiacich. Odborná škola bola definitívne otvorená až 1. 9. 1947 (doteraz) a začala poskytovať remeselné vzdelanie nevidiacich a slabozrakým žiakom v odbore košíkářstvo, keřárstvo a tkáčstvo. Neskôr pribudli odbory: čalúnnik, knihár, zámočník, spracovateľ prírodných pletív a po r. 1989 technicko-administratívny pracovník a technicko-ekonomický pracovník.

Od 28. 11. 1946 sa datuje vznik tlačiarne pre nevidiacich v Levoči pod názvom *Slovenská slepecká tlač*. Pravidelná prevádzka však začala až 1. 10. 1948. Zakladateľom a prvým správcom bol Jozef Vřabel. V súčasnosti je celoštátnou špeciálnou knižnicou, poskytujúcou knižnično-informačné služby nevidiacim, slabozrakým a inak zdravotne znevýhodneným občanom a súbežne vydavateľom periodických a neperiodických dokumentov v špeciálnych formách. Od r. 1993 nesie názov Slovenská knižnica pre nevidiacich Mateja Hřebendu v Levoči.

V r. 1972 vznikol (doteraz fungujúci) ojedinelý *Odbor masér pre zrakovo postihnutých pri Strednej zdravotníckej škole v Levoči*, ktorý prvé dva roky fungoval ako experiment. Vyučovanie masérov, 6 dievčat a 6 chlapcov, začalo 18. 9. 1972 a prebiehalo v Strednom odbornom učilišti pre zrakovo postihnutú mládež v Levoči. Dvojročné štúdium bez maturity bolo postupne zmenené na 4-ročné štúdium ukončené maturitnou skúškou.

Slepecké múzeum, predchodca dnešného Múzea špeciálneho školstva v Levoči, sídlilo v bývalej streleckej bašte, v hradobnom opevnení mesta. Vzniklo 29. 11. 1974. Hlavným organizátorom realizácie vzniku múzea bol vtedajší riaditeľ a tyflopéd Učňovskej školy internátnej pre mládež s chybami zraku, Michal Dzurňák (1923 – 1994).

Od 1. 9. 1977 *Rehabilitačné stredisko pre zrakovo postihnutých* poskytuje komplexnú rehabilitáciu a rekvalifikáciu ťažko zrakovo znevýhodneným dospelým osobám po strate alebo podstatnom oslabení zraku v produktívnom veku od 18 do 60 rokov. Kapacita strediska je 40 frekventantov, jednotlivé kurzy sa realizujú v 20-týždňových cykloch, so začiatkom vždy v septembri a vo februári. Frekventanti sú zaraďovaní do 5 – 7-členných skupín. V ponuke sú kurzy: základný – sociálna rehabilitácia, masér, informačné technológie pre ZP, informačno-administratívne služby, kartonážnik, košíkár, individuálna príprava.

16. 11. 1990 otvorilo svoju bránu *Múzeum špeciálneho školstva* (fungujúce doteraz).

2. MÚZEUM ŠPECIÁLNEHO ŠKOLSTVA V LEVOČI

Výnimčnosť a jedinečnosť múzea od vzniku až po súčasnosť spočíva v tom, že mapuje históriu špeciálneho školstva ako celku, najmä štyri základné pédie – zrakové, sluchové, telesné a mentálne znevýhodnenie. V súčasnosti je špecializovaným múzeom s celoslovenskou pôsobnosťou, s komplexnou dokumentáciou v oblasti špeciálneho školstva, špeciálnej pedagogiky a vzdelávania žiakov so zdravotným znevýhodnením. Špecializuje sa na zhromažďovanie, ochraňovanie, odborné zhodnocovanie, spravovanie, využívanie a sprístupňovanie hmotných dokladov z dejín špeciálneho školstva a zdravotne znevýhodnených.

2.1 KULTÚRNA PAMÄŤ A UNIKÁTNE EXPONÁTY

Jednak Slepcké múzeum, ale najmä *Múzeum špeciálneho školstva* v Levoči bez neskryvanej hrdosti, v rámci zbierkotvornej činnosti získava hmotné školské predmety, charakterizujúce a dokumentujúce vývoj špeciálneho školstva na Slovensku od najstarších čias (koniec 19. a začiatok 20. storočia).

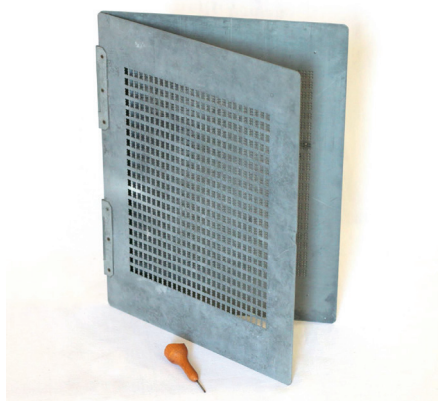
Múzeum špeciálneho školstva v Levoči uchováva unikátne historické učebné pomôcky, často originály bez akýchkoľvek vyhotovených replík.

Nie je možné bez detailného poznania histórie výchovy a vzdelávania zdravotne postihnutých jedincov, bez poznania unikátnych originálnych učebných i kompenzačných pomôcok zaoberať sa prítomnosťou a navrhovať inovatívne, inkluzívne riešenia, prístupy v oblasti výchovy a vzdelávania. Sme za inovatívne prístupy vo vzdelávaní žiakov so špecifickými výchovno-vzdelávacími potrebami, s rešpektovaním jeho osobnosti, práv a vytváraním priestoru na rozvoj jeho osobnosti. Sme presvedčení, že bez špeciálnych učebných pomôcok to nebude možné ani v 21. storočí.

Ved' napríklad počas prvých rokov vzdelávania, v Československom štátnom ústave pre slepcov v Levoči mali vyučujúci k dispozícii len štyri Pichtove stroje, všetci žiaci na písanie používali bodkovadlá a Pražské zinkové tabuľky. Učebných pomôcok bolo v tom čase minimum, často si ich vyrábali samotní pedagógovia a postupne sa objavili pomôcky, dovezené z vyspelej západnej Európy – Pichtove špeciálne stroje, či už na písanie Braillovho písma, ale aj čiernotlačce, stenografické písacie stroje na braillovský zápis, počtové krabice, matematické zlomky apod.

V nasledujúcej podkapitole vám predstavíme unikátne zbierkové predmety – exponáty – učebné pomôcky, ktoré sa nám podarilo zachrániť, získať a patria k najvzácnejším zbierkovým predmetom Múzea špeciálneho školstva v Levoči.

Pražská zinková tabuľka

Autor: Václav Malý, učiteľ v Klárovom ústave v Prahe

Rok výroby prvej tabuľky: 1886

Rozmer: 33 x 24 cm

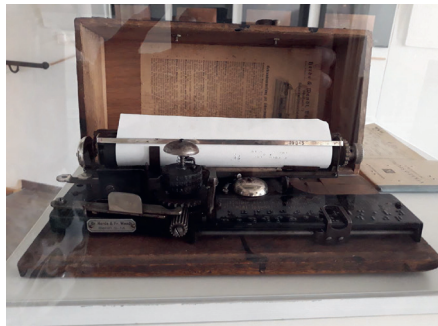
Obr. 1: Pražská zinková tabuľka.

Zdroj: archív múzea.

21-riadková, jednolistová, kovová tabuľka slúžila nevidiacim na písanie Brailloвого písma. V r. 1887 k nej pribudla ďalšia, už obojstranná.

Nevidiaci používali pri písaní bodkovadlo, zložené z ihly a držadla. Tvary bodkovadla boli rôzne. Kovová ihla, dlhá približne 0,8 – 1 cm a jej hrot mali zväčša parabolický tvar. Priemer ihly je cca 1 mm a zodpovedá priemeru reliéfneho bodu a hrúbke papiera. Držadlo je zvyčajne z dreva alebo plastu, najčastejšie trojuholníkového tvaru. Po vpichu bodkovadlom sa na papieri vytvaruje jamka, ktorú možno po vybratí papiera z tabuľky a obrátení čítať hmatom ako bod. Na tabuľke sa píše negatív, aby sa mohol čítať pozitív.

Pichtov písací stroj pre čiernotlačové písmo – latinku, tzv. „obožživelník“

Autor: Oskar Picht, nemecký tyflotechnik a konštruktér

Rok výroby: koniec 19. storočia

Rozmery dreveného kufríka, v ktorom je stroj napevno uložený: 33,5 x 11,5 x 16,5 cm

Obr. 2: Pichtov písací stroj, tzv. obožživelník.

Zdroj: archív múzea.

Pichtov písací stroj pre čiernotlačové písmo, tzv. obožživelník, nevidiaci používali pri písomnej komunikácii s vidiacimi.

Nevidiaci pisateľ si na pravej strane vyhmatával a pomocou pohyblivého okienka nastavoval jednotlivé písmená Braillovej abecedy. Po nastavení každého braillovského

ho písmena, palcom ľavej ruky pritlačil kovovú páku k otáčajúcemu sa valcu, na ktorom sa súbežne nastavovali vybrané písmená, ale v latinke. Napísanie jednotlivých písmen znamenalo ich samostatné nastavenie v Braille, stlačenie páky na valec, z ktorého sa čiernotlačové písmeno otláčilo na papier. Písanie na tomto stroji síce bolo zdĺhavé, ale uľahčilo písomnú komunikáciu s vidiacimi neovládajúcimi Braillovo písmo na prelome 19. a 20. storočia.

Pichtov písací stroj s drevenými klávesmi

Autor: Oskar Picht, nemecký tyflotechnik a konštruktér, riaditeľ Ústavu pre nevidiacich v Brombergu a Berlíne

Rok výroby: 1918

Rozmery: 34 x 25 x 12 cm

Obr. 3: Pichtov písací stroj s drevenými klávesmi. Zdroj: archív múzea.

Pichtov stroj sa stal prevratným európskym vynálezom pre svoju jednoduchosť, nízku hmotnosť, okamžité prečítanie napísaného textu. Prvý Pichtov stroj bol vyrobený v r. 1899, avšak patentovať si ho nechal až v r. 1901. Neskôr nasledovalo ďalších 9 patentov, ktorých predmetom boli nové typy strojov a ich zásadné vylepšenia. Princíp Pichtovho stroja: valec s papierom sa pohybuje, ale raziaca hlava stojí na mieste.

V r. 1907 bol Oskar Picht v Benátkach vyznamenaný zlatou medailou za vynálezy strojov pre písanie Braillovým písmom.

V r. 1909 skonštruoval písací stroj pre stenografický záznam Braillovým písmom na telegrafický pásik.

V r. 1918 bol prvý Pichtov stroj doplnený pákou na spätný chod. Pichtov písací stroj na obrázku je jediný zachovaný s drevenými klávesmi na území bývalého Československa.

Schleussnerova 6-bodová tabuľka

Autor: Karl Schleussner, nemecký tyflopéd

Rok výroby prvej tabuľky: 1906

Rozmer: 32 x 24,5 cm

Obr. 4: Schleussnerova 6-bodová tabuľka. Zdroj: archív múzea.

Autorom Schleussnerovej tabuľky bol Karl Schleussner, nemecký tyflopéd a riaditeľ výchovno-vzdelávacieho ústavu pre nevidiacich v Norimbergu. Tabuľka umožňovala zápis i zložitejších matematických textov.

Karl Schleussner (1858 – 1918) dal podnet k výrobe špeciálnych drevených tabuliek s kovovými kolíčkami na zapisovanie matematických textov (Schleussnerova tabuľka), ale aj stavebníc a iných hračiek. Jeho tabuľka sa v slovenských i českých školách pre nevidiacich používala až do 50. rokov 20. storočia, keďže uľahčovala orientáciu v texte i jeho opravy. Tabuľka sa vyrábala v dvoch veľkostiach, a to ako 4-bodová na zápis matematiky a 6-bodová na akýkoľvek zápis. Súčasťou tabuľky bolo bodkovadlo s plochou špičkou na zatlačenie bodov, ktoré do uvedeného písmena nepatrili, a tiež valček, ktorým sa body z rubovej strany opätovným prejdením dostali späť na lícovú stranu tabuľky.

Medený glóbus

Obr. 5: medený glóbus.
Zdroj: archív múzea.

Autor: Viliam Hrabovec, tyflopédagog
Československého štátneho ústavu pre
slepcev v Levoči

Rok výroby: 1926 – 1927

Rozmery: výška 140 cm vrátane kovového
stojana, priemer glóbusu 80 cm

Materiál: meď a kov

Pozoruhodná je doba, za ktorú Hrabovec glóbus tepaním zhotovil. Trvalo mu to presne dva roky 1926 – 1927, a to s pomocou nevidiacich chovancov.

Hrabovec na glóbus zobrazil kontinenty, označené latinkou i Braillovým písmom, moria a oceány, rovník, ale aj obratník Raka a Kozorožca. V strede, pri rovníku, umiestnil tabuľku obsahujúcu názov: Zemeguľa, vypracoval V. Hrabovec, odbor. učiteľ slepcov, r. 1927.

Medený glóbus bol jednou z prvých reliéfnych učebných pomôcok, ktoré Hrabovec pre nevidiacich zhotovil.

Reliéfne mapy Južnej a Severnej Ameriky

Obr. 6A: Reliéfna mapa Južnej Ameriky.
Zdroj: archív múzea.

Obr. 6B: Reliéfna mapa Severnej Ameriky.
Zdroj: archív múzea.

Autor: Viliam Hrabovec, tyflopädagóg Čsl. štátneho ústavu pre slepcov v Levoči

Rok výroby: 1933 – 1934 (Južná Amerika), 1934 – 1935 (Severná Amerika)

Rozmery: 73 x 120 cm (Južná Amerika), 91 x 120 cm (Severná Amerika)

Mierka: 1 : 8 miliónom

Materiál: drevo, drôt, sadra

Historické dokumenty uvádzajú, že Viliam Hrabovec zhotovil 19 učebných pomôcok pre žiakov Čsl. štátneho ústavu pre slepcov v Levoči. Spomenieme niektoré: plastická mapa krajiny (1925 – 1926), ručne tepaný medený glóbus (1927), štátny znak Čsl. republiky zo sadry (1926 – 1927), nástenná plastická mapa Čsl. republiky (1929 – 1930), ktorá sa dodnes nachádza v Spojenej škole internátnej pre nevidiacich v Levoči, ďalej reliéf levočskej radnice (1932 – 1933), plastické mapy Afriky, Južnej Ameriky a Ázie (1933 – 1934), plastická mapa Severnej Ameriky (1934 – 1935).

Za všetky práce mu bolo udelené pochvalné uznanie od ministerstva školstva a národnej osvety.

Dosky na písanie číslíc a písmen

Výrobca: LUDIB – výrobné družstvo invalidov Báhoň

Rok výroby: 1959

Rozmer: 9,5 x 14 cm, sada obsahuje 10 písmen a 8 číslíc.

Obr. 7: Dosky na písanie číslíc a písmen.
Zdroj: archív múzea.

Učebná pomôcka schválená Ministerstvom školstva a kultúry Československej republiky výnosom č. j. 25.735/58 - I/3 z 3. júna 1958 pre nácvik písma detí škôl pre mládež, ktoré vyžadujú zvláštnu starostlivosť.

Učebnú pomôcku školám dodával národný podnik SPN, závod s názvom Služba škole. Pomôcka slúžila na nácvik trénovania ručného písania číslíc a písmen.

Tranzistorový načúvací prístroj Tesla typ ALS 311

Výrobca: Tesla Rožnov, závod Valašské Meziříčí

Rok výroby: 1965

Napájanie: dvojčlánková batéria 2,5 V

Regulácia hlasitosti: cca 35 dB

Rozmer: 49 x 73 x 17 mm

Dĺžka spojovacej šnúry: 800 mm

Váha: 55 g

Obr. 8: Tranzistorový načúvací prístroj.
Zdroj: archív múzea.

Slúžil na zlepšenie počuteľnosti pri strednej a ťažkej nedoslýchavosti a umožňoval odpočúvanie vzdušným vedením. Slúchadlo slúžilo k zosilneniu zvuku. Ten bol mikrofónom menený na elektromagnetický signál, ktorý bol tranzistorovým zosilňovačom zosilňovaný, vhodne upravený a v slúchadle znova zmenený na zosilnený zvukový signál. Následne bol privádzaný do zvukovodu ucha užívateľa.

Prepínač, ktorý je pri pohľade spredu umiestnený vpravo, umožňoval nastaviť najvhodnejšiu kmitočtovú charakteristiku podľa druhu sluchovej poruchy. Tento prepínač mal štyri polohy:

Poloha 1 - červená bodka = vypnuté;

Poloha 2 - biela bodka = potlačené hlčky;

Poloha 3 - dve biele bodky = plné zosilnenie v celom akustickom pásme;

Poloha 4 - tri biele bodky = potlačené výšky.

Pri načúvaní mikrofónom bol páčkový prepínač umiestnený na strane prístroja, v polohe „M“. Slúchadlo zachytávalo a zosilňovalo všetky zvuky, ktoré zachytil mikrofón slúchadla.

Načúvanie indukčnou väzbou bolo možné všade tam, kde namiesto zvukových vln bolo možné prijímať nízku frekvenciu magnetického poľa. Pri takomto type načúvania bol mikrofón slúchadla odpojený a zapojená indukčná cievka. Páčkový prepínač musel byť v polohe „T“. Načúvanie indukčnou väzbou bolo vhodné predovšetkým pri telefonovaní a v kinách pre tento účel zariadených.

Do základného vybavenia prístroja patrilo: zosilňovač s upevňovacou sponou, prepájacia šnúra s elektromagnetickým slúchadlom vrátane ušnej koncovky a ochranný mäkký obal na prenos prístroja.

3. SPÁJANIE HISTÓRIE A SÚČASNOSTI

Tým, že vzácnych exponátov = učebných či kompenzačných pomôcok z 19. a prvej polovice 20. storočia je veľmi málo, snažíme sa získať aj tie novšie a modernejšie. Vo fonde máme napríklad aj televízne zväčšovacie lupy, Sunrise, Eureka A4, BrailenSpeak a ďalšie zariadenia, ktoré sa používali po r. 1989. Viaceré naše kúsky si však môžu zo svojich školských čias pamätať aj tí mladší nevidiaci či slabozrakí. V múzeu spájame históriu so súčasnosťou, aj čo sa exponátov týka. Návštevníci tu môžu vidieť nielen vzácne „kúsky“, ale aj moderné učebné pomôcky, ktoré používajú žiaci v súčasnosti, či už interaktívnu tabuľu, tablety, špeciálne online programy, aplikácie, uľahčujúce vzdelávanie žiakom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. Exponáty si k nám nachádzajú rôzne cesty, najčastejšie sú to však dary, či už priamo od používateľov (ktorí oslovia nás, alebo sa my obrátíme na nich, ak sú to napríklad naši priatelia a vieme, že s týmto typom pomôcok pracovali), alebo od špeciálnych a spojených škôl, ktoré nás kontaktujú, keď vyradujú učebnice, knihy, pomôcky a iný majetok.

A čo nájdete v našom depozitári zbierkových predmetov?

Zoznam má úctyhodnú dĺžku. Okrem všakovakých učebných či kompenzačných pomôcok, dobových vyobrazení škôl, osobnej dokumentácie osobností – špeciálnych pedagógov, ktorí sa zaslúžili o rozvoj školstva, nechýbajú historické fotografie, nahrávky z vyučovania i školských podujatí, učebnice, časopisy (školské i odborné), triedne knihy, klasifikačné hácky, vysvedčenia, výtvarné práce žiakov, výsledky iných umeleckých a záujmových aktivít žiakov či učiteľov, pamätné tabule, medaily, plakety, odznaky alebo pečate si tu takisto našli svoje čestné miesto.

Mimoriadny záujem zo strany návštevníkov – rodičov hendikepovaných detí – vnímame o špeciálne programy, konkrétne PINF HRY – aplikáciu uľahčujúcu vzdelávanie mentálne postihnutým žiakom a taktiež online program FONO 3 – na zlepšenie komunikačných zručností nepočujúcich.

Interaktívna stála expozícia ponúka množstvo moderných, interaktívnych a zážitkových exponátov, akými sú:

- interaktívny model Kochleárneho implantátu;
- model mozgu so zmyslovými centrami;
- replika braillovskej tabuľky;
- 3D modely ľudského ucha a oka a ďalšie.

4. INTERAKTÍVNOSŤ STÁLEJ EXPOZÍCIE

Múzeum špeciálneho školstva v Levoči ponúka návštevníkom zážitkovú prehliadku modernej a interaktívnej expozície na ploche takmer 200 m².

Atraktívne a prakticky riešené priestory ponúkajú možnosť vyskúšať si repliky vzácnych exponátov, nenútenou formou spoznávať potreby a život postihnutých jedincov.

3D modely ľudského ucha a oka s rozoberateľnými časťami slúžia na lepšie pochopenie fungovania porúch týchto dôležitých ľudských zmyslov.

Nadrozmerná 3D kocka predstavuje štyri ľudské zmysly (okrem chute), ktoré si návštevníci testujú prostredníctvom jednoduchých kvízových otázok. Vnútro 3D kocky predstavuje simulovaný tmavý priestor – jednoduchú domácnosť nevidiacich, v ktorej sa návštevníci pohybujú iba pomocou hmatu a sluchu, vyhmatávajú predmety dennej potreby, ovocie, zeleninu, kuchynské pomôcky a tiež nalievajú vodu do pohára bez zrakovej kontroly. Spoznávajú špecifické kompenzačné pomôcky, ktoré uľahčujú nevidiacim život a činnosti, napr. v kuchyni.

Ďalšou zážitkovou aktivitou pre veľkých i malých návštevníkov sú rôzne spoločenské hry, napr. zvukové pexeso, spoločenská hra Memonik, reliéfne puzzle „Galandova Madona“ a iné.

4.1 ZÁŽITKOVÉ PRACOVNÉ LISTY – SPRIEVODCA INTERAKTÍVNOU EXPOZÍCIOU

Novinkou sú zážitkové pracovné listy – sprievodca interaktívnou expozíciou, ktoré sú rozdelené podľa jednotlivých vekových kategórií návštevníkov:

- Predškolači
- 1. stupeň ZŠ
- 2. stupeň ZŠ
- 3. stredné školy

Pracovné listy sú zároveň spätnou väzbou lektora na lektorovanú prehliadku.

Obr. 9: Zážitkové pracovné listy.
Zdroj: Štefánia Petreková.

5. EDUKÁCIA V MÚZEU

Múzeá už dávno neslúžia len na archiváciu zbierkových predmetov, ale otvárajú svoje brány aj širokej verejnosti a predstavujú jej nielen históriu, ale čoraz častejšie aj prítomnosť či dokonca budúcnosť.

Múzeum špeciálneho školstva v Levoči je otvorené každému, kto sa chce dozvedieť o špeciálnom školstve, a teda o výchove a vzdelávaní nevidiacich, nepočujúcich, mentálne či telesne znevýhodnených. Špeciálne zážitkovo-vzdelávacie programy sú zamerané vždy len na jedno konkrétne znevýhodnenie.

V rámci jednej vyučovacej hodiny žiakom a študentom ponúkame nielen množstvo informácií týkajúcich sa danej problematiky, ale zároveň aj možnosť vyskúšať si špeciálne učebné pomôcky a zapojiť sa do zážitkových aktivít.

5.1 ZÁŽITKOVO-EDUKATÍVNE PROGRAMY PRE ŠKOLSKÉ SKUPINY I RODINY S DEŤMI

Zážitkovo-edukatívne programy sú prioritne určené školským skupinám, počnúc žiakom materských škôl, ďalej školákom 1. a 2. stupňa ZŠ, ale aj študentom stredných či vysokých škôl. Trvanie zážitkových programov je 45 minút.

Braillovo písmo, ako ho nepoznáme

Žiaci a študenti sa počas tohto programu zoznámia s historickými, ale aj modernými učebnými pomôckami, dozvedia sa, ako sa nevidiaci učia čítať a ako sa pohybujú a orientujú v neznámom priestore pomocou vodiacej línie a slepeckej bielej palice.

Zážitkové, rôznorodé aktivity, ktoré v skupinách vykonávajú, im priblížia život so zrakovým znevýhodnením, oboznámia sa s Braillovým písmom, predstavíme im Louisa Brailla.

Naším cieľom je, aby návštevníci získali nielen teoretické vedomosti z histórie i súčasnosti vzdelávania nevidiacich, ale zároveň pochopili prekážky, s ktorými sa zrakovo znevýhodnení denno-denne stretávajú.

Prekročme bariéru ticha

Program je zameraný na priblíženie výchovy a vzdelávania nepočujúcich a sluchovo znevýhodnených. Návštevníkom ponúkame množstvo informácií o problematike sluchového znevýhodnenia, o rozdieloch medzi nepočujúcim a nedoslýchavým človekom, predstavujeme nadrozmerný, interaktívny 3D model ucha, vysvetľujeme ako fungujú jeho jednotlivé časti, ale aj to, ako dochádza k počutiu.

Interaktívna zložka programu sa týka identifikácie rôznorodých zvukov pomocou slúchadiel, využitia tabletov s aplikáciou Posunkuj s nami, či hrania pexesa so samohláskami prstovej abecedy.

Počas edukatívneho programu sa návštevníci oboznamujú so základnými zásadami komunikácie s nepočujúcimi, ale aj pomôckami, riekankami a jazykolammi, určenými na rozvoj reči. Návštevníkom predstavujeme niekoľko historických typov naslúchadiel, videosprevodcu v posunkovom jazyku, vysvetľujeme princíp fungovania Kochleárneho implantátu a iné.

Pochopme svet ticha a tmy

Cieľom zážitkovo-edukatívneho programu Pochopme svet ticha a tmy je uvedenie návštevníka do sveta hluchoslepých, oboznámenie sa s rozširujúcimi informáciami z oblasti špeciálneho školstva, terminológiou či významnými osobnosťami s daným hendikepom – Helen Keller, Laura Bridgman, Hieronymus Lorm a i. Interaktívna zložka edukatívneho programu sa týka Lormovej dotykovej abecedy, s ktorou návštevníkov nielen oboznámime, ale môžu si ju priamo v múzeu osvojiť a implementovať počas zážitkových aktivít.

Pripravujeme ďalšie zážitkovo-edukatívne programy, napr. Inakosť bez hraníc (mentálne postihnutie), ľudské zmysly (konkrétne oko a ucho) a tiež rozsiahly edukatívny program určený vysokoškolákom o dejinách špeciálneho školstva na Slovensku.

6. VITAJTE V MÚZEU PRE VŠETKÝCH

Vitajte v múzeu bez rozdielu veku, vzdelania, náboženstva či farby pleti.

Vitajte v interaktívnom múzeu, kde neplatí NEDOTÝKAŤ SA!, práve naopak...

Vitajte v múzeu 21. storočia, ktorého stála, interaktívna expozícia sa rozprestiera na štyroch samostatných podlažiach s rozlohou takmer 200 m²:

- História
- Knižnica a študovňa
- Učebné pomôcky
- Ľudské zmysly

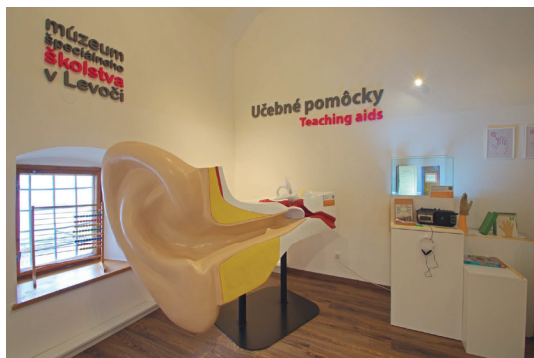
Obr. 10: Prvá časť stálej expozície –
História.
Zdroj: Peter Olekšák.

Obr. 11: Druhá časť stálej expozície –
Knížnica a študovňa.
Zdroj: Peter Olekšák.

Obr. 12: Interaktívna časť stálej
expozície venovaná učebným
pomôckam.
Zdroj: Peter Olekšák.

Obr. 13: Najväčšia, zážitková časť
stálej expozície zameraná na ľudské
zmysly.
Zdroj: Peter Olekšák.

6.1 HISTÓRIA

Vstupná časť expozície je venovaná histórii najstarších ústavov a špeciálnych škôl na Slovensku. Konkrétne ide o ústavy a školy pre nevidiacich, nepočujúcich, mentálne a telesne postihnutých žiakov. Tieto informácie návštevník nájde v zásuvkách, označených piktogramom ruky, pod exponátmi Vysokých Tatier a Spišského hradu.

Nachádzajú sa tu i vzácne exponáty, učebné pomôcky pre nevidiacich z autorskej dielne Viliama Hrabovca, ďalej, vzácna celodrevená školská lavica z 30. rokov 20. storočia a i. V priestoroch celej expozície sú umiestnené popisy jednotlivých exponátov a replík, v slovenskom i anglickom jazyku, ale aj Braillovom písme. Nepočujúci návštevník má možnosť vyžiadať si sprievodcu v posunkovom jazyku, telesne hendikepovaný môžu použiť schodiskový výťah a dostať sa do miestnosti História a tiež do výstavných priestorov.

6.2 KNIŽNICA A ŠTUDOVŇA

Špeciálno-pedagogickú knižnicu so študovňou využívajú predovšetkým študenti špeciálnej a liečebnej pedagogiky alebo bádatelia. V rámci knižnice poskytuje múzeum svoje služby prezenčne, t. z. že študovať jednotlivé publikácie z historického a súčasného knižničného fondu je možné len v priestoroch múzea, a to s platným čitateľským preukazom alebo bádateľským listom. Špeciálny knižničný fond obsahuje viac ako 4 000 knižničných titulov.

Pre všetkých návštevníkov sa v tejto časti expozície nachádzajú základné informácie o najstarších európskych ústavoch pre zdravotne postihnutých, ako aj o ich zakladateľoch. Reliéfne portréty týchto osobností si návštevník môže vyhmatať na stene po celej dĺžke miestnosti.

6.3 UČEBNÉ POMÔCKY

Túto miestnosť tvoria štyri samostatné ostrovy, nadrozmerný 3D model ľudského ucha a oka, interaktívna tabuľa a trojrozmerné visiace kocky. Na jednotlivých ostrovoch sú umiestnené vzácne historické, ale i súčasné učebné pomôcky pre žiakov s mentálnym, zrakovým, sluchovým postihnutím a autizmom. Trojrozmerné visiace kocky evokujú svet telesne postihnutých a bariéry, s ktorými sa denne stretávajú. Výraznými prvkami tretej časti expozície sú nepochybne 3D modely ľudského oka a ucha s rozoberateľnými časťami, ktoré slúžia na lepšie pochopenie fungovania a porúch týchto dôležitých orgánov.

Miestnosť venovaná učebným pomôckam je priestorom interaktívnym, zážitkovým, edukačným, priestorom pre hru, komunikáciu i dialóg.

6.4 ĽUDSKÉ ZMYSLY

Dominantou najväčšej a zároveň poslednej miestnosti stálej expozície je nadrozmerná kocka. Obvod kocky je zameraný na štyri ľudské zmysly (hmat, zrak, sluch a čuch). Tie si návštevník otestuje prostredníctvom jednoduchých, ale zato rôznorodých kvízových otázok. Vo vnútri kocky sa nachádza simulovaný tmavý priestor –

domácnosť pre nevidiacich, ktorý návštevník spoznáva výlučne iba prostredníctvom hmatu a sluchu.

Expozícia Múzea špeciálneho školstva v Levoči ponúka takmer 70 vzácných exponátov, nielen historických, ale aj moderných, interaktívnych, vďaka ktorým je v múzeu prehliadka zážitková, zaujímavá, pre tých najmenších hravá a neopakovateľná.

V období od 1. októbra do 31. mája môžete múzeum navštíviť v pracovných dňoch, v čase od 9.00 do 16.30 hod. Počas leta (jún – september) je múzeum otvorené 7 dní v týždni, od 9.00 do 17.00 hod.

7. ZDROJE

- [1] Listinné dokumentačné materiály Múzea špeciálneho školstva v Levoči.
- [2] TOMČOFČÍKOVÁ, Michaela: *Výrobné družstvo OBZOR (1965 – 2000)*. Bratislava: Centrum vedecko-technických informácií SR, 2019, 46 s. ISBN 978-80-89965-24-3.
- [3] Kolektív autorov: *Výchova a vzdelávanie nevidiacich a slabozrakých na Slovensku od roku 1922*. Bratislava: Ústav informácií a prognóz školstva, 2003, 164 s. ISBN 80-7098-359-0.
- [4] Kolektív autorov: *Významní špeciálni pedagógovia z Levoče*. Bratislava: Ústav informácií a prognóz školstva SR, 2001, 97 s. ISBN 80-7098-266-7.

Mgr. Štefánia Petreková, vedúca múzea
Múzeum špeciálneho školstva v Levoči
Námestie Majstra Pavla 28, 054 01 Levoča
e-mail: mss.levoca@gmail.com
mobil: +421 918 625 285
Facebook, Instagram: @msslevoca